

جلسه سیزدهم: اخلاص (قسمت دوم)

ریشه اخلاص

۱- یقین: امیرالؤمنین ۷ علی فرمود: «الْإِخْلَاصُ ثَمَرَةُ الْيَقِينِ» (غررالحکم؛ ۳۸۹۷) اخلاص میوه یقین است. اگر یقین انسان زیاد باشد اخلاص پیدا می کند. یقین هم یعنی اطمینان. ما یقین داریم اگر از پشت بام خودمان را بیندازیم پایین تکه تکه می شویم، برای همین هیچ وقت چنین کاری نمی کنیم. اگر انسان یقین داشته باشد فقط خدا می تواند اجر بدهد، اگر یقین داشته باشد همه انسان ها می میرند: «كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ * وَ يَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ» (الرحمن/۲۶ و ۲۷) اگر یقین داشته باشد این کاری که انجام می دهد اگر برای خدا نباشد از بین می رود؛ طبیعی است که اخلاص پیدا می کند.

۲- علم: امیرالؤمنین علی ۷ فرمود: «ثَمَرَةُ الْعِلْمِ إِخْلَاصُ الْعَمَلِ» (غررالحکم؛ ۷۹۹) اگر انسان بفهمد مخلص می شود. اگر انسان بداند یک کار کوچکی با اخلاص چندین برابر می شود و کارهای بزرگ بدون اخلاص از بین می رود به طور حتم در زندگیش تأثیر می گذارد.

۳- یأس از مردم: امیرالؤمنین ۷ علی فرمود: «أَصْلُ الْإِخْلَاصِ الْيَأْسُ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ» (غررالحکم؛ ۳۹۱۸) یأس از آن چه که در دست مردم است.

تشخیص اخلاص

۱- مخلص انتظار تشویق ندارد: انسان مخلص مدحش کنند یا ذمّ برایش فرقی نمی کند.

رهبر کبیر انقلاب وقتی از پاریس میامدن در هواپیما کسی سؤال کرد چه احساسی دارید؟ فرمود هیچ!! میلیون ها نفر در تهران منتظر امامند، امام می گوید هیچ. انسان مخلص مدح و ذم روش اثر ندارد روایتش این است. رسول خدا ﷺ «إِنَّ لِكُلِّ حَقٍّ حَقِيقَةً وَ مَا بَلَغَ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِخْلَاصِ حَتَّى لَا يُحِبَّ أَنْ يُحْمَدَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ عَمَلِ اللَّهِ» (عدةالداعی؛ ص ۲۱۷) هرچیزی یک علامتی دارد و انسان مخلص علامتش این است انتظار تعریف و تشویق و مدح ندارد. البته اگر ما به کسی خدمتی کردیم او وظیفه دارد تشکر کند، اما ما نباید انتظار داشته باشیم.

۲- سرزنش دیگران در کار مخلص بی تأثیر است: «لَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ» (مائده/۵۴)

انسان‌های مخلص با سرزنش دیگران از راه بیرون نمی‌روند، نمی‌ترسند، اگر بعضی‌ها پیامبر ۹ را کاهن و شاعر و ساهر گفتند، ایشان کار خودش را انجام داد. امام حسین ۷ را خارجی گفتند کار خودش را انجام داد، امیرالمؤمنین ۷ را گفتند مگر نماز می‌خواند، کار خودش را انجام داد. در زیارت نامه حضرت علی ۷ می‌گوییم: «مولا شما از آن کسانی هستید که هیچ‌گاه از سرزنش سرزنش کنندگان نهراسیدی»

۳- مخلص ظاهر و باطنش یکی است: این نشانه بسیار بسیار مهم است. و امیرالمؤمنین علی ۷ فرمود: «مَنْ لَمْ يَخْتَلِفْ سِرُّهُ وَ عَلَانِيَتُهُ وَ فِعْلُهُ وَ مَقَالَتُهُ فَقَدْ أَدَّى الْأَمَانَةَ وَ أَخْلَصَ الْعِبَادَةَ - کسی که پنهان و آشکارش و گفتار و کردارش دو گونه نیست، امانت را ادا کرده، و عبادت خالصانه به جا آورده.» (نهج البلاغه؛ نامه ۲۶) هرکسی ظاهر و باطنش یکی باشد، سخن و عملش یکی باشد این می‌شود اخلاص. به عنوان مثال کسی که وقتی نگاهش می‌کند با حال نماز می‌خواند، ولی تنها که می‌شود، کسالت دارد، این مخلص نیست. در روایت داریم یکی از نشانه‌های انسان ریا کار این است. و در قرآن از نشانه‌های منافق است. «وَ إِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالً» (نساء/۱۴۲)

۴- اجتناب از حرام: امیرالمؤمنین علی ۷ فرمود: «تَمَامُ الْإِخْلَاصِ تَجَنُّبُ الْمَعَاصِي» (بحار؛ ج ۷۴ ص ۲۱۳) همه اخلاص این است که انسان از حرام دوری کند. حرام خلاف میل خداست. انسان مخلص هم برای خدا می‌خواهد کار انجام بدهد، پس حرام انجام نمی‌دهد. اخلاص به تعبیر بعضی از بزرگان دژ است که انسان را از حرام حفظ می‌کند، از شیطان حفظ می‌کند.

عوامل مخالف اخلاص

۱- ریا: ریا بسیار خطرناک است. ریا واژه‌اش از کلمه نگاه می‌آید، یعنی کاری کنی که دیگری عمل تو را ببیند. تشویقت کند. به انگیزه او انجام بدهی نه انگیزه خودت. تمام عمل از بین می‌رود. اگر کسی در اعمالش ریا کرد برای خدا شریک قرار داده است. خدا می‌فرماید: «من خوب شریکی هستم همه عمل را به شریکم واگذار می‌کنم» اگر در کارهای دنیا با کسی شریک شویم سودش تقسیم می‌شود، اما در کارهای الهی این‌طور نیست. من چهار رکعت نماز خواندم دو رکعت برای خدا دو رکعت برای مردم، چهار رکعتش باطل می‌شود.

ریا مثل فضلهٔ موش می ماند کل غذا را از بین می برد. خدا می فرماید «أَنَا خَيْرُ شَرِيكَ» (محاسن؛ ج ۱ ص ۲۵۲) من خوب شریکی هستم اگر از یک عمل عبادی هشتاد درصدش برای من بود، بیست درصدش برای دیگری برو همهٔ اجرش را از شریکم بگیر. پیامبر اعظم ۹ فرمود: «إِنَّ الْمُرَائِيَّ يُدْعَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَرْبَعَةِ أَسْمَاءٍ يَا كَافِرُ يَا فَاجِرُ يَا غَادِرُ يَا خَاسِرُ حَيْطَ عَمَلُكَ وَ بَطُلَ أَجْرُكَ - ریا کار روز قیامت به چهار نام خوانده شود ای کافر، فاجر، غادر، خاسر، عملت نابود شد و اجرت باطل گردید». (امالی صدوق، ص ۵۸۲) کافر: کسی که ریا می کند خدا را انکار می کند. فاجر: کسی است که مرزها را می شکند غادر: با غین نیرنگ باز و خاسر: زیانکار است.

در قرآن کریم می فرماید: «قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا * الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ هُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا - بگو: آیا به شما خبر دهیم که زیانکارترین (مردم) در کارها، چه کسانی هستند؟ * آن ها که تلاش های شان در زندگی دنیا گم (و نابود) شده؛ با این حال، می پندارند کار نیک انجام می دهند». (کهف/۱۰۳ و ۱۰۴) امان از آن زمانی که انسان بدی را نیکی ببیند. خدا در سوره ماعون می فرماید: «فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ... الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤْنَ» وای بر آن نمازگزارانی که ریا می کنند.

۲- عجب: دومین چیزی که در مقابل ریا است عجب است. عجب یعنی خودپسندی، خود بزرگ بینی، عمل را بزرگ دیدن، فرق ریا و عجب این است که در ریا پای دیگری در کار است اما در عجب در اصل کسی در کار نیست خودت تنها هستی. به عنوان مثال کسی برای نماز جماعت به مسجدی می رود تا دیگران ببینند و از او تعریف کنند. این می شود ریا. اما عجب این است که کسی در دل شب بلند می شود تنهایی دو رکعت نماز شب می خواند کسی هم نیست او را ببیند اما نزد خودش می گوید: «عجب عملی انجام دادم، چه انسان خوبی هستم!» این هم انسان را زمین می زند. به خود بالیدن، دیگران را تحقیر کردن، خود بزرگ بینی، عمل بزرگ بینی. روایت شده انسان باید چند جا حواسش جمع باشد، یکی از آن ها در همین جاست که: «گناه خودش را بزرگ و عمل خودش را کوچک ببیند» ولی بعضی از مردم بر عکس عمل می کنند. عبادت خود را بزرگ می بینند و گناه را خود را کوچک.

۳- اذیت: در قرآن می‌فرماید: «لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى» (بقره/۲۶۴) به یک فقیری می‌خواهد کمک کند این قدر به او مطالبی می‌گوید، ناسزا می‌گوید، توهین می‌کند، کمک هم می‌کند، این فایده ندارد! قرآن می‌فرماید: کمکش نکن اذیتش هم نکن. «قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَ مَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذَى» (بقره/۲۶۳) این آیه می‌گوید یک سخن خوبی بگو، به‌عنوان مثال بگو ان‌شاءالله خدا کمکت کند، این بهتر از این است که پول بدهی و بگویی برو ان‌شاءالله بمیری.

۴- حبط: شانزده مرتبه در قرآن کلمه حبط آمده است. یعنی یک عملی از بین می‌رود، نابود می‌شود. به‌عنوان مثال کفر تمام اعمال را حبط می‌کند. غیبت بخشی از اعمال را حبط می‌کند. چون حبط هم چند شکل داریم. کلی، جزئی. بعضی از گناهان اثر عمل را پایین می‌آورد به‌عنوان مثال روزه گرفتیم غیبت می‌کنیم، روزه ما باطل نیست ولی ثوابش پایین می‌آید. ولی کسی هشتاد سال عبادت کرده بعد مرتد می‌شود، همه‌اش از بین می‌رود.

۵- منت: یکی دیگر از چیزهایی که در مقابل اخلاص است، منت گذاشتن است. خدا از منت‌گذار خیلی بدش می‌آید. رسول گرامی اسلام **۶** فرمود: «الْمَنَّانُ عَلَى الْفُقَرَاءِ مَلْعُونٌ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ الْمَنَّانُ عَلَى أَبَوَيْهِ وَ إِخْوَتِهِ وَ أَخَوَاتِهِ بَعِيدٌ مِنَ الرَّحْمَةِ وَ بَعِيدٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّارِ لَا يُسْتَجَابُ لَهُ دَعْوَةٌ وَ لَا يُفْضَى لَهُ حَاجَةٌ وَ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ - کسی که (به خاطر بخشش) به فقرا منت گذارد، در دنیا و آخرت ملعون است و کسی که به پدر و مادر و برادران و خواهران منت گذارد، از رحمت (حق) و از فرشتگان دور و به آتش نزدیک است و دعایش مستجاب نگردد، و نیازهایش مرتفع نشود و در دنیا و آخرت مورد مهر خدا، واقع نگردد». (إرشاد القلوب، ج ۱ ص ۱۹۴)

در قرآن هم می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ ثَرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ - ای کسانی که ایمان آورده‌اید! بخشش‌های خود را با منت و آزار، باطل نسازید! همانند کسی که مال خود را برای نشان دادن به مردم، انفاق می‌کند؛ و به خدا و روز رستاخیز، ایمان نمی‌آورد؛ (کار او) همچون قطعه سنگی است که بر آن، (قشر نازکی از) خاک باشد؛ (و بذرهایی در آن افشاندن شده) و رگبار باران به آن برسد، (و همه خاک‌ها و بذرها را بشوید) و آن را صاف (و خالی از خاک و بذر) رها کند. آن‌ها از کاری که انجام داده‌اند، چیزی به دست نمی‌آورند؛ و خداوند، جمعیت کافران را هدایت نمی‌کند». (بقره/۲۶۴)